

Lietavský hrad v období stredoveku **Mgr. Tomáš Janura, PhD.**

V prípade Lietavského hradu sa nezachovali priame písomné zmienky o počiatkoch hradu v druhej polovici 13. storočia. Pri určení najstarších dejín bolo možné vychádzať z listín z prvej polovice 14. storočia, ktoré sprostredkovane zachytili stav predošlého obdobia. Na základe listiny z 1. mája 1321 o vrátení hradov Modrý Kameň, Gyarmath, Sučany, Varín (dnes Starhrad), Budatín, Lietava a Hričov synom nebohého Bytera, bolo možné vysloviť predpoklad, že hrad nechal postaviť práve Byter, predok rodu Balassa.¹

Uvedený predpoklad podporili ďalšie listiny, ktoré sa priamo nedotýkali Lietavy, ale ostatných hradov vo vlastníctve Byterovho rodu pri toku Váhu v Trenčianskej a Turčianskej stolici. Pre Lietavu bolo dôležité sledovanie vzniku trenčianskych hradov. Pred rokom 1267 získal hontiansky župan Peter s bratmi Ogučom a Mikom od Bela IV. obce Teplička (nad Váhom), Žilina a Varín v Trenčianskej stolici a synovia nebohého Detreho, strýka spomenutých bratov, majetky v Turčianskej a Liptovskej stolici výmenou za ich spoločný hrad Orava a príslušné dediny. Petrov, Ogučov a Míkov brat Byter sa v listine vôbec nespomínal.²

Niektorí z troch spomenutých bratov získal Varín a nechal tu postaviť hrad. Byter nadobudol pri bližšie písomne neznámej deľbe územie neskoršieho panstva Lietava, kde si vybudoval vlastné sídlo. Ďalší argument svedčiaci o Byterovi ako stavebníkovi hradu predstavuje dedina Bitarová. Obec bola priamo pomenovaná podľa Bytera, ktorý sa snažil osídľovať územie postupne budovaného hradného panstva a zvyšovať príjmy. Lietava mohla byť postavená pred rokom 1278, nakoľko vtedy Byter kúpil všetky hnutelnosti na Hričovskom hrade a v roku 1282 kúpil celý hrad Hričov aj s panstvom za 100 mariek striebra.³ Úsilie o získanie Hričova vychádzalo z prirodzenej snahy veľkých pozemkových vlastníkov zjednotiť a zväčšiť svoje majetky a eliminovať na vlastných hraniciach hradných panstiev prípadné spory s majiteľom susedného hradu, čo sa v prípade Hričova podarilo a Lietava sa dostala do stredu medzi hrady patriace jednému rodu. Budatín nebol hradom

---

¹ FEKETE, NAGY, Antal – BORSA, Iván (ed.). *Balassa család levéltára 1193 – 1526*. Budapest : Magyar Országos Levéltár kiadványai, 1990, listina 71, s. 31, 32.

² Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár (ďalej MNL – OL), fond (ďalej f.) Diplomatikai levéltár (Q szekció), Családi levéltárak (P szekcióból), Balassa család (Q 22), signatúra (ďalej sign.) DL 65 703. MELIŠ, Jozef, Bernard. Predkovia Balašovcov v úlohe zvolenských županov do polovice 14. storočia. In FERENCOVÁ, Helena – ANTOLOVÁ, Erika (ed.). *Zborník z medzinárodnej konferencie – Rod Balašovcov v 13. až 19. storočí*. Modrý Kameň : Slovenské národné múzeum – Múzeum bábkarských kultúr a hračiek hrad Modrý Kameň, 2013, s. 20.

³ MNL – OL, f. Diplomatikai levéltár (Q szekció), Családi levéltárak (P szekcióból), Balassa család (Q 22), sign. DL 65 714, 65 716.

v pravom zmysle slova, čo dokladá listina z roku 1323 hovoriaca o veži postavenej iba na ochranu výberu mýta pri brode cez rieku Váh na diaľkovej ceste do Sliezska. Budatín vtedy neplnil úlohu šľachtického sídla.⁴

Niekedy na samom konci 13. storočia vyššie uvedené hrady obsadilo vojsko Matúša Čáka Trenčianskeho. Z tohto obdobia sa zachovala prvá nepriama písomná zmienka o hrade. V roku 1316 palatín Matúš Čák poveril svojho familiára Alberta, aby do provincií (teda panstiev) Košeca, Vršatec, Lednica, Bystrica, Hričov, Lietava a Strečno poslal svojho bližšie nemenovaného syna vybrať povinné naturálne dávky. Albertov syn sa mal bez meškania vybrať na cestu a od jednotlivých poddanských domácností a kúrií vybrať jednu trenčiansku mericu ovsu a jeden voz sena. Po splnení úlohy sa musel čo najskôr vrátiť do Trenčína.⁵

Druhá nepriama písomná zmienka sa zachovala v listine z 3. marca 1318, v ktorej nitriansky biskup Ján informoval o vyhlásení interdiktu nad celým územím ovládaným Matúšom Čákom. Biskup v listine spomenul obsadenie a vypálenie Nitry Matúšovým vojskom, ktoré sa pravdepodobne udialo v roku 1312. Súčasťou oligarchovej armády boli oddiely kastelána Andreja z Lietavy, pričom kastelán sa podieľal aj na ničení biskupových dedín v okolí Nitry. Lietavský kastelán slúžil na hrade asi až do Matúšovej smrti 18. marca 1321.⁶

Kráľovské vojská Karola Róberta postupne začiatkom roka 1321 obsadili zvyšné Matúšove hrady a panovník časťou z nich odmenil svojich verných stúpcov alebo ich prenechal pôvodným majiteľom. Kráľ 1. mája 1321 vrátil hrady Modrý Kameň, Gyarmath, Sučany, Varín, Budatín, Lietava a Hričov Byterovým potomkom – magistrovi Petrovi, synovi Bytera a pážaťu na kráľovskom dvore Jurajovi, vnukovi Bytera a zároveň synovcovi magistra Petra. Karol Róbert v listine uviedol, že hrady im zobral nebohý palatín Matúš Čák.⁷

V krátkej dobe došlo v rámci rodu k majetkovej výmene medzi spomínanými potomkami Bytera a zvolenským a potockým županom magistrom Dončom, synom Dominika, ktorý bol bratrancom Bytera. Byterovi potomkovia v roku 1323 za kamenný hrad Sučany a provinciu Varín dostali majetky pri rieke Ipel' v Hontianskej a Novohradskej stolici. Sučany s Varínom si ponechal Donč s dominantným vplyvom na území veľkého Zvolenského komitátu, kam patril aj Turiec s Dončovými hradmi Blatnicou a Sklabiňou. Donč uvedenou

---

⁴ Balassa család, ref. 1, listina 76, s. 33, 34.

⁵ SEDLÁK, Vincent (ed.). *Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae II.* Bratislava : Veda, 1987, listina č. 146, s. 84.

⁶ KRISTÓ, Gyula (ed.). *Anjou-kori oklevéltár V. 1318 – 1320.* Budapest-Szeged : AGAPÉ Ferences Nyomda és Könyvkiadó, 1998, listina 48, s. 29-31.

⁷ Balassa család, ref. 1, listina 71, s. 31, 32.

výmenou sledoval zjednotenie majetkov a posilnenie vlastnej moci. Chotárne hranice provincie Varín sa tiahli popri rieke Váh na jeho pravom brehu až po vežu v Budatíne.⁸

V citovanej deľbe sa vôbec neuviedli hrady Hričov a Lietava. Jedno vysvetlenie by mohlo byť, že si tieto sídla Byterovi potomkovia ponechali, čo sa pri porovnaní s inými prameňmi ukázalo ako nepravdivé. Niekedy medzi rokmi 1321 – 1323 muselo dôjsť k nejakej zatiaľ bližšie neznámej udalosti, po ktorej sa hrady Hričov a Lietava dostali do kráľovských rúk a majetkové pomery oboch panstiev sa začali vyvíjať samostatne. Lietava sa oficiálne stala kráľovským majetkom udeľovaným „*pro honore*“ krajinským sudcom. Hrad síce vlastnil panovník, ale jednotliví krajinskí sudcovia v čase vykonávania tejto funkcie mohli požívať a spravovať príjmy Lietavského panstva a využívať Lietavu ako sídlo počas ciest po Uhorskom kráľovstve.

Krajinskí sudcovia mali právo v mene kráľa rozhodovať o darovaní majetkov, či udeľovaní istých výsad obyvateľom hradného panstva. Sudcovia si na dočasne zverené domíniá dosadzovali svojich hradných kastelánov a správcov panstiev – oficiálov. Prvým krajinským sudcom, ktorý v roku 1325 spravoval Lietavu bol Alexander. Do roku 1349 sa o Lietavu staral krajinský sudca Pavol, po ňom turčiansky župan Tomáš zo Sečian, krajinský sudca v rokoch 1349 – 1354.⁹ V 60. rokoch 14. storočia zastával post krajinského sudcu Štefan Bebek z Plešivca. Staršia literatúra tvrdila, že bol majiteľom Lietavy od roku 1360, čo je absolútna fabulácia. Uvedená listina nikdy nevznikla. Svedčí o tom listina z 13. júla 1362. Štefan Bebek v nej napísal, že majetky spravoval s poverením kráľa, čo nepriamo dokladá udeľovanie Lietavy „*pro honore*“.¹⁰

Na konci vlády Ľudovíta I. sa na sluhov krajinského sudcu Franka zo Sečian, vnuka Tomáša zo Sečian, sťažoval Štefan zo Súľova. Frankovi ľudia totiž zo susedných lietavských majetkov vstupovali na územie Súľovského hradného panstva a bránili Štefanovi v užívaní majetkov.¹¹ Po smrti Ľudovíta I. správu nad kráľovskými majetkami prevzala kráľovná vdova Alžbeta a jej dcéra kráľovná Mária, ktorá niekedy medzi rokmi 1382 – 1389 dala kráľovský hrad Lietava do zálohu za 3 000 zlatých Frankovi zo Sečian a jeho bratovi Šimonovi zo Sečian.¹²

⁸ Balassa család, ref. 1, listina 76, s. 33, 34. Predkovia Balašovcov, ref. 2, s. 20.

⁹ MNL – OL, f. Diplomatikai levéltár (Q szekció), Családi levéltárak (P szekcióból), Szunyogh család (Q 184), sign. DL 38 917.

¹⁰ MNL – OL, f. Diplomatikai Levéltár, Kincstári levéltárból (E), MKA, Neo-regestrata acta (Q 311), sign, DL 24 478.

¹¹ MNL – OL, f. Diplomatikai levéltár (Q szekció), Családi levéltárak (P szekcióból), Szulyovszky-Sirmiensi család (Q 183), sign. DL 72 862.

¹² MOL, f. Diplomatikai Levéltár, Kincstári levéltárból (E), MKA, Neo-regestrata acta (Q 311), sign, DL 7 555.

Pred rokom 1389 Frank a Šimon zo Sečian vrátili Lietavu kráľovnej a ako náhradu dostali hrad Šášov v Tekovskej stolici. Pánom zo Sečian Šášov neostal dlho a 2. decembra 1389 kráľ Žigmund Luxemburský daroval bratom hrad Topoľčany v Nitrianskej stolici za zásluhy a zároveň im namiesto Šášova udelil majetky v Sedmohradsku. V listine pripomenul, že Šášov bratia dostali za vrátený hrad Lietava.¹³ Po odovzdaní Lietavy niekedy v druhej polovici 80. rokov 14. storočia sa hrad stal na krátku dobu kráľovským majetkom udeľovaným „*pro honore*“ krajinským sudcom. Lietava prešla do rúk krajinského sudcu a ruského vojvodu Jána z Kaply a po súhlase zo strany Žigmunda Luxemburského sa ujal hradu Jánov brat nitriansky župan a sudca kráľovnej pre Kúnov Dezider z Kaply. V Deziderových službách na Lietave pôsobili traja kasteláni Ladislav Zwchay, Andrej Cuza a Štefan zvaný Zyby.¹⁴

Dezider z Kaply neužíval Lietavu celkom oprávnené, ale situáciu zmenila listina Žigmunda Luxemburského z 24. apríla 1392, keď panovník dal magistrovi Deziderovi z Kaply do zálohu za 3 000 zlatých kráľovské hrady Hričov, Lietava a Rajec. Dezider ostane vlastníkom do času, kým by sa záložná suma nevyplatila jemu alebo jeho dedičom.¹⁵ Pripojenie niekdajšieho hunt-poznanovského a neskôr kráľovského hradu Rajec začalo proces jeho rozpadu, nakoľko začali byť spoloční majitelia Lietavy a Rajca. Postupne to vyústilo v spojenie niekdajšieho Rajeckého hradného panstva s Lietavským.

Ešte v priebehu druhej polovice roka 1392 Žigmund Luxemburský zmenil rozhodnutie. V novej zatiaľ bližšie neznámej záložnej listine Deziderovi z Kaply za 6 000 zlatých udelil iba Lietavu s panstvom a dve dediny – Šuja, Jurajova Lehota (dnes Ďurčiná) – vyčlenené z panstva hradu Rajec. Nitrianska kapitula na základe tejto listiny 19. marca 1393 oznámila panovníkovi, že od 10. marca a v nasledujúcich dňoch voviedli magistra Dezidera do udeleného majetku. Listina uviedla i mená dedín hradného panstva Lietava, čo umožnilo poznať rozsah panstva pred jeho zlúčením s Rajeckým hradným panstvom na začiatku 15. storočia. Pod Lietavu spadala správa dedín Lietava, (Lietavská) Svinná, Nová Podhradská Lehota (dnes Kňazova Lehota v chotári Lietavskej Svinnej), Babkov, Podhorie, Brezany,

---

¹³ MÁLYUSZ, Elemér (ed.). *Zsigmondkori oklevéltár I. (1387–1399)*. Budapest : Magyar Országos Levéltár kiadványai, 1951, listina 1276, s. 151.

¹⁴ Zsigmondkori oklevéltár I, ref. 13, listina 2442, s. 267, 268. SKALSKÁ, Monika. *Jelšava a Jelšavské panstvo v stredoveku : K osídleniu severného Gemera*. Martin : Matica slovenská, 2009, s. 132.

¹⁵ Zsigmondkori oklevéltár I, ref. 13, listina 2482, s. 271. MNL – OL, f. Diplomataikai Levéltár, Kincstári levéltárból (E), MKA, Neo-regestrata acta (Q 311), sign, DL 7 786.

Krásna Hôrka (dnes Hôrky), Bitarová, Ovčiarsko, Malé Závodie (v chotári Závodia), Strážov, Lalinok, Divina, Divinka, Bánová, Trnové, Višňové a (Lietavská) Lúčka.¹⁶

Žigmund Luxemburský niekedy pred 3. júlom 1395 vydal v Budíne ďalšiu donáciu na Lietavu a dvoch dedín z panstva Rajec pre Dezidera z Kaply. Rozdiel vo forme donácie bol zásadný, tentoraz Dezider získal Lietavu do dedičného vlastníctva.¹⁷ 3. júla 1395 poveril panovník nitriansku kapitolu, aby znovu voviedla Dezider do vlastníctva avšak už ako dedičného pána.¹⁸ Zástupcovia kapitolu najprv 16. augusta prišli na hrad Lietava a následná obchôdzka všetkých dedín trvala osem dní a 23. augusta 1395 kapitula vyhotovila o celom právnom úkone písomný záznam.¹⁹

Žigmund Luxemburský za zatiaľ bližšie neznámych okolností Deziderovi z Kaply Lietavu odobral a hrad sa opäť stal kráľovským majetkom. Panovník nespravoval hrad prostredníctvom svojich ľudí, ale opäť udelil Lietavu „*pro honore*“ kaliszskému vojvodovi Sandziwojovi zo Szubina, svokrovi Stibora st. zo Stiboríc. Pred rokom 1398 sa z kráľovskej milosti dočasne staral o hrady Lietava, Stará Žilina, Hričov, a Bystrica. Na základe svedectva listiny z 11. mája 1398 mal Sandziwoj z vlastných príjmov zaplatiť 1 000 zlatých a použiť výnos žilinského tridsiatku „*na obnovenie*“ vyššie uvedených kráľovských hradov.²⁰ Medzi rokmi 1398 – 1403 Žigmund Lietavu spolu s okolitými hradmi daroval Sandziwojovi. Darovacia listina sa nezachovala, ale jej niekdajšiu existenciu potvrdil dokument z 23. júna 1403, v ktorom sa Sandziwoj uviedol ako majiteľ hradov Starý hrad, Strečno, Lietava, Hričov a Bystrica.²¹

Pravdepodobne po smrti Sandziwoja prešla Lietava spolu s okolitými hradmi do rúk jeho vnuka Stibora ml. zo Stiboríc. O spôsobe prechodu majetku sa nezachovala žiadna listina, takýto stav bol doložený k 29. decembru 1416, kedy sa ako lietavský pán spomínal Stibor ml.²² Ďalšia mladšia listina z 19. októbra 1418 potvrdila, že Lietavu mal Stibor ml. v dedičnej držbe.²³ Stiborovou hlavnou rezidenciou bol honosne prestavaný hrad Beckov. Lietava stála v okrajovom území, preto ju Stibor ml. prenechal ako sídlo Mikulášovi

¹⁶ Zsigmondkori oklevéltár I, ref. 13, listina 2872, s. 315. MNL – OL, f. Diplomatikai Levéltár, Kincstári levéltárból (E), MKA, Neo-regestrata acta (Q 311), sign, DL 7 848.

¹⁷ Zsigmondkori oklevéltár I, ref. 13, listina 4034, s. 442.

¹⁸ Zsigmondkori oklevéltár I, ref. 13, listina 4063, s. 447.

¹⁹ MNL – OL, f. Diplomatikai Levéltár, Kincstári levéltárból (E), MKA, Neo-regestrata acta (Q 311), sign. DL 8 078.

²⁰ Zsigmondkori oklevéltár I, ref. 13, listina 5313, s. 586.

²¹ MÁLYUSZ, Elemér (ed.). *Zsigmondkori oklevéltár II. Első rész (1400 – 1406)*. Budapest : Magyar Országos Levéltár kiadványai, 1956, listina 2514, s. 292.

²² MÁLYUSZ, Elemér – BORSA, Iván (ed.). *Zsigmondkori oklevéltár V. (1415–1416)*. Budapest : Magyar Országos Levéltár kiadványai, 1997, listina č. 2536, s. 675, 676.

²³ MÁLYUSZ, Elemér – BORSA, Iván (ed.). *Zsigmondkori oklevéltár VI. (1417–1418)*. Budapest : Magyar Országos Levéltár kiadványai, 1999, listina č. 2437, s. 598, 599.

Szarlejskému, svojmu bratrancovi. Mikulášov brat Stibor Jadrný z Roznatowa z rozhodnutia Stibora ml. obýval a spravoval hrad Dobrá Voda v Nitrianskej stolici.²⁴ Mikulášovi sa na krátku dobu podarilo Lietavu udržať vo svojich rukách i po smrti Stibora ml. v roku 1434, keď sa celé obrovské domínium rozpadlo. Mikuláš vlastnil hrad ešte v časoch kráľa Albrechta Habsburského.²⁵

Mikuláš Szarlejský sa ako jediný žijúci mužský príslušník rodu Stibor snažil získať celé dedičstvo po smrti Stibora ml. zo Stiboric pre seba, avšak ho krivo obvinili z nevernosti voči kráľovi. S pomocou Donina zo Skrzyna, príbuzného Mikulášovej matky, si Mikuláš vojensky udržal hrady Hričov a Lietavu v blízkosti poľských hraníc aj s pomocou poľských vojakov. Donin pôvodne za čias Stibora ml. spravoval hrad Rajec a pravdepodobne bol vôbec posledným správcom hradu pred jeho zánikom.²⁶ Mikuláš sa v roku 1437 stiahol do Poľského kráľovstva a hrady Lietava a Hričov si vojenskou silou udržal Donin, ktorý sa stal kapitánom Lietavy a trvale tu sídlil.²⁷

Donin zo Skrzyna sa stal faktickým majiteľom Lietavy a bez ďalších zatiaľ neznámych písomných prameňov nebolo možné povedať, či nakoniec dostal donáciu na hrad a určiť obdobie dokedy sa Donin na Lietave udržal. Zatiaľ posledná priama písomná zmienka potvrdzujúca, že kapitán poľského hradu Szydłowiec Donin sídlil na Lietave, sa zachovala zo 16. októbra 1439. Vtedy svojmu notárovi Tomášovi de Schaffre daroval z panstva Lietavského hradu podiely v dedine Krásna Hôrka, nakoľko u Donina slúžil od detských čias a požičal mu 55 zlatých na súrnu pôžičku. Následné vovedenie do majetku prebehlo v roku 1440, čo by nepriamo nasvedčovalo, že aj v tomto roku Lietava bola v rukách Donina.²⁸ Ten pravdepodobne pochádzal zo starého poľského šľachtického rodu Duninov. Donin sa pravdepodobne vrátil do Poľska a pravdepodobne ide o Dominika zvaného Domin korunného podkancelára Poľského kráľovstva.²⁹

Hrad sa niekedy v polovici 15. storočia dostal do kráľovských rúk, čím by bolo možné vysvetliť absenciu prameňov o Lietave z obdobia medzi rokmi 1440 – 1474. 19. septembra

²⁴ MÁLYUSZ, Elemér – BORSA, Iván (ed.). *Zsigmondkori oklevéltár IX. (1422)*. Budapest : Magyar Országos Levéltár kiadványai, 2004, listina č. 1247, s. 396.

²⁵ MNL – OL, Archív mesta Bratislava, f. Rada mesta Bratislava, stredoveké listy a listiny, DF 239 746, 243 171. DVOŘÁKOVÁ, Daniela. *Rytier a jeho kráľ Stibor zo Stiboric a Žigmund Luxemburský : Sonda do života stredovekého uhorského šľachtica s osobitným zreteľom na územie Slovenska*. Budmerice : Vydavateľstvo Rak, 2003, s. 405.

²⁶ MNL – OL, f. Diplomatikai levéltár (Q szekció), Bécsi levéltárárból kiszolgáltatott iratokból (I), Bécsi levéltárárból kiszolgáltatott iratok (Q 2), sign. DL 39 287. Rytier a jeho kráľ, ref. 25, s. 404-406.

²⁷ MNL – OL, f. Diplomatikai Levéltár, Kincstári levéltárból (E), MKA, Neo-regestrata acta (Q 311), sign. DL 12 620.

²⁸ MNL – OL, f. Diplomatikai levéltár (Q szekció), Gyűjteményekből (P és R szekcióból és állagatlan fondok), Magyar nemzeti múzeum törzsanyag (Q 10), sign. DL 44 697.

²⁹ http://pl.wikipedia.org/wiki/Piotr_Dunin dostupné 3. decembra 2013.

1474 kráľ Matej Korvín daroval Lietavu do dedičného vlastníctva jednému zo svojich najvernejších vojakov v Čiernom vojsku Pavlovi z Kynysu (dnes Nagykinizs v Abovskej stolici). Donácia predstavovala odmenu za účasť vo viacerých vojenských výpravách proti nepriateľom kresťanskej viery Osmanom, ale aj bratříkom, ktorí obsadili viaceré uhorské hrady. Pri výpravách Pavla neraz zranili a v mnohých prípadoch platil svoju účasť i ním naverbovaného vojska z vlastných prostriedkov, čo mu kráľ nemohol zaplatiť.³⁰

19. septembra 1474 prikázal Matej nitrianskej kapitule, aby uskutočnili vvedenie Pavla z Kynysu do majetku. Štatúcia sa začala na Lietavskom hrade 18. októbra 1474, potom zástupcovia kapituly do 1. novembra obišli všetky dediny hradného panstva a písomné svedectvo o uskutočnenom právnom akte vyhotovili v Nitre 26. novembra 1474. V darovacej listine vymenovali všetky dediny panstva, ktoré už boli rozšírené o dediny niekdajšieho rajeckého hradu, zaniknutého práve v druhej tretine 15. storočia, ale aj časť bývalých príslušenstiev hradu Strečno. Územie nového Lietavského panstva predstavovalo veľký potenciál umožňujúci urobiť rozsiahlejšie prestavby hradu. Podľa donácie panstvo tvorili dediny Lietava, Svinná, Stránske, Konská, Ďurčiná, Frivald (dnes Rajecká Lesná), Šuja, Jasenové, Zbyňov, Malá Čierna, Babkov, Podhorie, Brezany, Rajec, Lehotka (dnes Žilinská Lehota), Strážov, (Považský) Chlmec, Bánová, Lúčka, Malá Bystrica (dnes Bytčica), Višňové, Trnové, (Lietavská) Závadka, Divina, Bitarová, Krásna Hôrka a polovica mýta v (Kysuckom) Novom Meste.³¹

Pavol z Kynysu patril za vlády Mateja k popredným osobnostiam dvora a armády. Lietava predstavovala prvú veľkú hradnú donáciu, i keď už v čase získania Lietavy vlastnil menšie panstvo so sídlom na hrade v obci Nagyvázsony vo Vesprímskej stolici, spravovaný kastelánom.³² V 70. rokoch postupne rástla Pavlova hviezda na dvore. Zobral si za manželku Benignu – dcéru sedmohradského vojvodu a ďalšieho slávneho veliteľa Čierneho pluku Blažej Magyara a s ňou vyženil hrad Adony s panstvom v Külső Szolnockej stolici. Postupne sa Pavol orientoval na oblasť Sedmohradska na hraniciach s postupujúcou osmanskou mocou.³³ Minimálne od roku 1479 pôsobil Pavol ako temešský hlavný župan a komorský gróf maramuréšskych soľných baní, čím kontroloval obchod s jednou z najdôležitejších stredovekých nerastných surovín. Pravdepodobne od roku 1481 zastával post hlavného

³⁰ MNL – OL, f. Diplomatikai levéltár (Q szekció), Gyűjteményekből (P és R szekcióból és állagatlan fondok), Magyar nemzeti múzeum törzsanyag (Q 10), sign. DL 45 660.

³¹ MNL – OL, f. Diplomatikai levéltár (Q szekció), Gyűjteményekből (P és R szekcióból és állagatlan fondok), Magyar nemzeti múzeum törzsanyag (Q 10), sign. DL 45 660.

³² MNL – OL, f. Diplomatikai levéltár (Q szekció), Gyűjteményekből (P és R szekcióból és állagatlan fondok), Magyar nemzeti múzeum törzsanyag (Q 10), sign. DL 45 602.

³³ MNL – OL, f. Diplomatikai levéltár (Q szekció), Családi levéltárak (P szekcióból), Zichy család, zsélyi (Q 206), sign. DL 81 821.

dolnauhorského kapitána. Na Pavlových pleciach odvtedy stála zodpovednosť za obranu južných hraníc krajiny pred rozpínavosťou Osmanov.³⁴

Pavol z Kynysu väčšinu času od konca 70. rokov 15. storočia strávil v Budíne Sedmohradsku alebo na bojiskách proti Osmanom. Vzdialené majetky v hornej časti Trenčianskej stolice zveril do správy svojich verných kastelánov. Lietava a Strečno mali spoločného jedného kastelána, ktorým bol minimálne od roku 1484 Teofil Thurzo, starý otec neskoršieho majiteľa hradu Františka Thurzu. Teofil zároveň patril do rodiny svojho pána, pretože mal za manželku Barboru, sestru Pavlovej manželky Benigny. Teofilov svokor Blažej Magyar v 80. rokoch 15. storočia okrem titulu sedmohradského vojvodu bol slavónskym bánom. Písomné pramene zaznamenali Teofila Thurza vo funkcii kastelána Lietavy a Strečna ešte raz v roku 1486.³⁵

Temešský župan a dolnauhorský hlavný kapitán Pavol z Kynysu potreboval veľké sumy peňazí na vedenie účinnej obrany južných hraníc. Z dôvodu akútnej potreby hotovosti si Pavol požičal od palatína Štefana zo Zápole (Zápoľský) požičal 40 000 zlatých. Za pôžičku 9. septembra 1492 Pavol založil svoje hrady Ilava, Košeca a Lietava v Trenčianskej stolici, hrad Somló vo Vesprímskej stolici a zemepanské mesto Žilina palatínovi Štefanovi a jeho synovi budúceho uhorskému kráľovi Jánovi zo Zápole. Ak by v budúcnosti Pavol alebo jeho potomkovia vyplatili uvedenú sumu, mali členovia rodu zo Zápole vrátiť všetky založené hrady a mesto.³⁶

Pavol z Kynysu nevyplatil požičanú sumu a nakoľko nemal potomkov hrad si ponechala najbohatšia uhorská rodina tých čias – páni zo Zápole. Po smrti Štefana zo Zápole sa jediným dedičom stal jeho syn Ján zo Zápole, ktorý sa v súvislosti s Lietavou spomína v roku 1510 ako hradný majiteľ. Vo vlastníckych pomeroch Lietavy sa až do nešťastnej bitky pri Moháči v roku 1526 neudiali žiadne zmeny.³⁷

---

³⁴ MNL – OL, f. Diplomatikai levéltár (Q szekció), Családi levéltárak (P szekcióból), Zichy család, zsélyi (Q 206), sign. DL 81 852. MNL – OL, f. Diplomatikai levéltár (Q szekció), Gyűjteményekből (P és R szekcióból és állagtalan fondok), Magyar nemzeti múzeum törzsanyag (Q 10), sign. DL 45 790. MNL – OL, f. Diplomatikai levéltár (Q szekció), Családi levéltárak (P szekcióból), Radvánszky család, sajkázai (Q 154), sign. DL 90 150. MNL – OL, f. Diplomatikai levéltár (Q szekció), Családi levéltárak (állagtalan fondokból), Bárczay család (Q 27), sign. DL 83 923.

³⁵ LUKINICH, Imre (ed.). A podmanini Podmaniczky-család oklevéltára I. Budapest : Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, 1937, listina 100, s. 177-180. MNL – OL, f. Diplomatikai levéltár (Q szekció), Családi levéltárak (állagtalan fondokból), Bárczay család (Q 27), sign. DL 83 923.

³⁶ MNL – OL, f. Diplomatikai levéltár (Q szekció), Gyűjteményekből (P és R szekcióból és állagtalan fondok), Tagányi Károly gyűjteménye (Q 374), sign. DL 5 0614.

³⁷ Podmaniczky család I. ref. 34, listina 299, s. 580.